

2.3.2021

EOAK/2406/2020

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Pasi Pölönen

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Matti Vartia

AVUSTAJAMÄÄRÄYS TUTKINTAVANGIN TAPAAMISEN EDELLYTYKSENÄ JA MAHDOLLISUUS AVUSTAJAN VAIHTAMISEEN

1 KANTELU

Kantelija arvosteli Vantaan vankilan 1.3.2020 käyttöön ottamaa menettelyä, jossa vankien tapaamiseen tulevien avustajien edellytetään esittävän tuomioistuimen päätös heidän määräämisestään kyseisen vangin puolustajaksi tai avustajaksi. Kantelijan mukaan uudistuksen myötä tutkintavankien mahdollisuudet vaihtaa avustajaa on muodostunut käytännössä mahdottomaksi.

Kantelijan mukaan häntä ei 20.3.2020 päästetty tapaamaan tutkintavankia, joka oli kertonut haluavansa vaihtaa hänet puolustajakseen, ja vankilan toiminnan johdosta puolustajan vaihtamista ei ollut voitu hakea tuomioistuimelta kuin vasta 26.3.2020. Kantelun mukaan kyse ei ole yksittäisestä tapauksesta ja vankilan menettelyn laillisuutta pyydetään tutkimaan myös yleisesti ja vastaisuuden varalle.

2 SELVITYS

Kantelun johdosta hankittiin selvitys ja lausunto:
– Vantaan vankilan johtajan selvitys 1.10.2020.

Selvitys- ja lausuntopyynnössä todettiin, että vaikka kantelussa on mainittu tutkintavangin nimi, on kantelun tarkoituksena ollut tuoda yleisesti esiin asiaan mahdollisesti liittyviä ongelmia. Näin ollen oli riittävää, että myös vankilan selvityksessä ja lausunnossa otetaan asiaan kantaa ainoastaan yleisesti.

Käytettävissäni on ollut myös seuraavat asiakirjat:

- Apulaisjohtajan 26.2. ja 1.10.2020 antamat avustajien tapaamista koskevat määräykset.
- Helsingin käräjäoikeuden pakkokeinoasiassa (PK20/310) tekemät päätökset 125 (15.1.2020), 253 (29.1.2020), 550 (28.2.2020), 803 (20.3.2020) ja 960 (3.4.2020).

3 RATKAISU

3.1 Avustajamääräyksen pyytäminen tutkintavangin tapaamisen yhteydessä

3.1.1 Oikeusohjeita

Perustuslain 21 §:ssä säädetään oikeusturvasta.

Jokaisella on oikeus saada asiansa käsiteltyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiinsa ja velvollisuuksiinsa koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi.

Käsittelyn julkisuus sekä oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan c-kohdan mukaan jokaisella rikoksesta syytetyllä on oikeus puolustautua henkilökohtaisesti tai itse valitsemansa oikeudenkäyntiavustajan välityksellä, ja jos hän ei pysty itse maksamaan saamastaan oikeusavusta, hänen on saatava se korvauksetta oikeudenmukaisuuden niin vaatiessa.

Tutkintavankeuslain 1 luvun 3 §:ssä säädetään tutkintavankeuden tarkoituksesta.

Tutkintavankeuden tarkoituksena on turvata rikoksen esitutkinta, tuomioistuinkäsittely ja rangaistuksen täytäntöönpano sekä estää rikollisen toiminnan jatkaminen.

Tutkintavankeuslain 1 luvun 4 §:ssä säädetään tutkintavankeuden toimeenpanolle asetettavista vaatimuksista.

Tutkintavangin oikeuksia ei saa tämän lain säännösten nojalla rajoittaa enempää kuin tutkintavankeuden tarkoitus, tutkintavankeudessa pitämisen varmuus ja vankilan järjestyksen säilyminen välttämättä vaativat.

Tutkintavankeuslain 9 luvun 4 §:ssä säädetään asiamiehen tapaamisesta.

Tutkintavangilla on oikeus ilman aiheetonta viivytystä tavata 8 luvun 4 §:ssä tarkoitettua asiamiestä muiden henkilöiden olematta läsnä.

Tapaamista voidaan valvoa, jos se on välttämätöntä vankilan järjestyksen tai turvallisuuden ylläpitämiseksi taikka jos tutkintavanki tai asiamies sitä nimenomaisesti pyytää. Valvonta suoritetaan näköyhteyden tai teknisen laitteen avulla tutkintavangin ja asiamiehen välistä keskustelua kuulematta ja tallentamatta. Tapaaminen voidaan tarvittaessa järjestää myös tilassa, jossa tutkintavangin ja asiamiehen välissä on rakenteellisia esteitä. Tapaamisen valvonasta on ennen valvonnan aloittamista ilmoitettava tutkintavangille ja hänen asiamiehelleen.

Tapaamisen järjestämisestä videoyhteyden välityksellä säädetään 10 §:ssä.

Tutkintavankeuslain 8 luvun 4 §:ssä säädetään kirjeenvaihdosta asiamiehen kanssa.

Tutkintavangin asianajajalleen tai muulle oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 tai 5 momentissa tarkoitetulle oikeudenkäyntiasiamiehelle tai -avustajalle osoittamaa kirjettä tai muuta postilähetystä ei saa tarkastaa eikä lukea.

Tutkintavangille saapunut kirje tai muu postilähetys, johon merkitystä lähettäjä tiedosta ilmenee, että kirjeen lähettäjä on 1 momentissa tarkoitettu asiamies, saadaan tutkintavangin läsnä ollessa avata ja sen sisältö tarkastaa lähetyksen sisältämää viestiä lukematta, jos on syytä epäillä, että kirje sisältää 5 luvun 1 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettuja aineita tai esineitä. Tarkastuksessa noudatetaan muutoin, mitä 1 §:n 4 momentissa säädetään.

Oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 ja 5 momentissa todetaan asiamiehestä seuraavaa.

Jollei tässä tai muussa laissa toisin säädetä, oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana saa toimia asianajaja, julkinen oikeusavustaja tai luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetussa laissa (715/2011) tarkoitettu luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja.

...

Mitä tässä laissa tai muualla laissa säädetään asianajajan oikeudesta toimia oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana, sovelletaan myös henkilöön, joka saa harjoittaa asianajajan tointa jossakin Euroopan talousalueeseen kuuluvassa valtiossa tai muussa valtiossa, jonka kanssa Euroopan unioni ja sen jäsenvaltiot ovat tehneet sopimuksen asianajajan ammattipätevyyden vastavuoroisesta tunnustamisesta.

Tutkintavankeuslain 9 luvun 15 §:n mukaan asiamiehen tapaamisesta ja sen peruuttamisesta päättää toiminnoista tai turvallisuudesta vastaava virkamies taikka ohjauksen tai valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies.

Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö on antanut määräyksen Tapaamisten järjestäminen (3/004/2016). Sen mukaan vangin asianajaja ja/tai muu oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:ssä tarkoitettu oikeudenkäyntiasiamies tai -avustaja sekä viranomaiset sopivat vangin tapaamisesta vankilan virkamiesten kanssa ja nämä tapaamiset järjestetään pääsääntöisesti virka-aikana.

Tutkintavankeudesta annetun valtioneuvoston asetuksen 2 §:ssä säädetään toimeenpanokirjasta ja toimeenpanotiedoista.

Tutkintavankeuden toimeenpanokirjana on tuomioistuimen pakkokeinolaissa (806/2011) tarkoitettu vangitsemispäätös tai vankeudesta annetun valtioneuvoston asetuksen 17 §:ssä tarkoitettu vankipassi. Vankipassiin sovelletaan, mitä vankeudesta annetussa valtioneuvoston asetuksessa säädetään.

Vankeudesta annetun valtioneuvoston asetuksen 17 §:n 3 momentissa säädetään vankipassista seuraavaa.

Tuomioistuimen tulee käsittelystään laatia vankia koskeva vankipassi, kun vanki on kutsusta toimitettu tuomioistuimeen. Vankipassiin on merkittävä vangitsemista, vangittuna pitämistä ja vankilaan passitusta koskevat tiedot sekä muut tiedot, jotka ovat tarpeen ratkaisun täytäntöönpanoa varten.

3.1.2 Saatu selvitys

Vankila on antanut 26.2.2020 avustajille osoitetun apulaisjohtajan allekirjoittaman määräyksen, jossa todetaan mm. seuraavaa.

1.3.2020 jälkeen Vantaan vankila pyytää jokaiselta avustajalta tuomioistuimen kirjoittaman avustajamääräyksen.

Käsityksemme mukaan pääkaupunkiseudun muut oikeudet kirjoittavat määräyksen automaattisesti ja nyt myös Helsingin käräjäoikeuden kanssa on sovittu käytännöstä, jossa määräys tulee automaattisesti pakkokeino-oikeudenkäynnissä.

Tämä käytäntö joudutaan ottamaan takaisin johtuen avustajien keskuudessa tapahtuneista väärinkäytöksistä. Tällä turvaamme vankien ja avustajien oikeusturvan sekä tutkintavankeuden tarkoituksen turvaamisen.

Mikäli vanki haluaa vaihtaa avustajaa ja hän on ollut uusiin avustajiin yhteydessä, tarkistamme asian ja uuden avustajan nimen vangilta ennen tapaamista.

Vantaan vankilan johtajan selvityksen mukaan tutkintavankilana vankilassa käy päivittäin useita eri avustajia ja toiminta on ollut asianmukaista ja toimivaa molemmin puolin. Vankilassa on ollut aikaisemmin käytännössä hyvin vapaa mahdollisuus avustajien ilmoittaa vankeja tavattavaksi eri asioissa. Yhdellä avustajalla on saattanut olla useita eri vankeja asiakkaina ja haluaa tavata näitä samalla käynnillä. Vankilalla ei ole ollut tarvetta rajoittaa avustajien vierailuja. Avustajat ovat saapuessaan ilmoittaneet keitä vankeja he haluavat tavata. Pääsääntöisesti vankilassa käy samoja avustajia ja toimintatavat ovat tuttuja.

Avustajien avustajamääräyksien tarkastaminen jouduttiin ottamaan käyttöön, koska avustajat ilmoittivat, että eräs avustaja pyrki vaihtamaan vankeja asiakkaakseen pyytämällä avustajatapaamista ilman asianmukaista lupaa. Uusien avustajien ja vankien tapaaminen on ollut mahdollista, koska pääsääntöisesti vankilan henkilökunnalla ei ole ollut mitään syytä epäillä, että avustajat käyttävät luottamuksellista asemaansa väärin.

Vankila on ohjeistanut henkilökuntaa 1.3.2020 tarkastamaan avustajilta käräjäoikeuden avustajamääräyksen ja ohjeistanut avustajia, että 1.3.2020 jälkeen Vantaan vankila pyytää jokaiselta avustajalta

tuomioistuimen kirjoittaman avustajamääräyksen, johtuen avustajien keskuudessa tapahtuneista väärinkäytöksistä. Ohjeella on pyritty turvaamaan vankien ja avustajien oikeusturva sekä tutkintavankeuden tarkoitus. Ohjeessa on myös tuotu esiin, jos vanki haluaa vaihtaa avustajaa ja hän on ollut uuteen avustajaan yhteydessä, niin vankila tarkistaa asian ja uuden avustajan nimen vangilta ennen tapaamista.

Vankilalla on käsitys, että pääkaupunkiseudun muut oikeudet kirjoittavat määräyksen automaattisesti ja nyt myös Helsingin käräjäoikeus kirjoittaa automaattisesti avustajamääräyksen pakkokeino-oikeudenkäynnissä. Mitään erillistä sopimusta asian suhteen ei ole vankilan ja oikeuksien välillä tehty.

Jotta vankila voi toteuttaa oikeuden päätöstä yhteydenpitorajoituksista, on vankilan todennettava asia avustajamääräyksellä sekä verrattava tätä oikeudesta saatuun päätökseen yhteydenpitorajoituksista, kuka on määrätty pakkokeinoistunnossa avustajaksi. Pelkällä avustajan omalla pyynnöllä ei voida tapaamista mahdollistaa, koska esitutkinta saattaa vaarantua.

Uusi käytäntö ei ole aiheuttanut muille avustajille ongelmia kuin kantelun tehneille avustajille. Palaute muilta avustajilta avustajamääräyksen tarkastamisesta on enemminkin ollut positiivista kuin kantelussa esitetyt väitteet. Määräyksen esittämisessä ei ole ollut ongelmia.

3.1.3 Kannanotto

Tutkintavangilla on tutkintavankeuslain mukaan oikeus ilman aiheutonta viivytystä saada tavata tutkintavankeuslain 8 luvun 4 §:ssä tarkoitettua asiamiestä, jollaisena voivat toimia asianajaja, julkinen oikeusavustaja, luvan saanut oikeudenkäyntiasiamies ja niin sanottu EU-asianajaja (oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 ja 5 mom.).

Oikeusasiamiehen kannanotoissa on otettu kantaa vankien ja asiamiesten tapaamista ja muuta yhteydenpitoa koskevien säännösten tulkintaan. Oikeusasiamies on myös jo aikaisemmin ottanut kantaa Vantaan vankilan toimintaan pyytää jokaiselta avustajalta tuomioistuimen avustajamääräystä ennen tapaamista.

Vantaan vankilan toimintaa koskeneen kantelun ([5517/4/15](#)) yhteydessä ilmeni, että vankila oli 24.8.2016 jälkeen pyytänyt jokaiselta avustajalta tuomioistuimen kirjoittaman avustajamääräyksen. Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen aluekeskus oli lausunnossaan tuonut esille sen, että tutkintavankeuslain 8 luvun 4 §:n mukaan asiamiehenä ja siten myös asiameiestapaamisia koskevassa 9 luvun 4 §:ssä tarkoitettuna asiamiehenä pidetään tutkintavangin asianajajaa tai muuta oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n 1 tai 5 momentissa tarkoitettua oikeudenkäyntiasiamiestä tai avustajaa eikä säännös edellytä sitä, että tutkintavangilla olisi vireillä oikeudenkäynti tuomioistuimessa. Apulaisoikeusasiamies Pajuoja viittaisi kanteluun 21.11.2016 antamassaan ratkaisussa ratkaisussaan 15.2.2016 (4365/4/15) lausumaansa.

Käsitykseni mukaan vankilassa ei voida mennä asiamiesstatuksen tunnistamisessa pidemmälle kuin kyseisen toimijan identifiointiin. Tarkoitan sitä, että vankilan ei pidä lähteä arvioimaan sitä, onko kyse nimenomaan vireillä olevaan oikeusprosessiin liittyvästä asiamiehen ja päämiehen välisestä yhteydenpidosta, vai muunlaisesta, esimerkiksi yleiseen oikeudelliseen neuvontaan liittyvästä asiasta.

Vantaan vankilaan marraskuussa 2017 suorittamallani tarkastuksella (EOAK/6206/2017) ilmeni, että vankilassa oli edelleen esillä kyseinen tiedote, jossa pyydetään jokaiselta avustajalta tuomioistuimen kirjallinen avustajamääräys. Totesin tarkastuspöytäkirjassa (23.2.2018) edellä todettuun ratkaisuun viitaten, että vangin oikeudenkäyntiasiamiehen tai -avustajan asema ei edellytä tuomioistuimen antamaa avustajamääräystä. Vantaan vankilan aikaisempi johtaja ilmoitti 21.8.2018, että vankilassa on luovuttu avustajamääräysten pyytamisestä.

Kantelusta ilmenee, että tämän jälkeen vankilassa on kuitenkin 1.3.2020 otettu uudelleen käyttöön toimintatapa, että jokaiselta avustajalta pyydetään tuomioistuimen kirjoittama avustajamääräys. Vankilan selvityksen mukaan avustajien määräyksien tarkistaminen jouduttiin ottamaan käyttöön, koska eräs avustaja pyrki vaihtamaan vankeja asiakkaakseen pyytämällä avustajatapaamisia ilman asianmukaista lupaa ja että ohjeella pyritään turvaamaan vankien ja avustajien oikeusturva sekä tutkintavankeuden tarkoituksen turvaaminen.

Kuten edellä on todettu, tutkintavangin ja asiamiehen tapaamisen edellytyksenä ei ole vireillä oleva oikeusprosessi, johon tapaaminen liittyy. Tutkintavangin ja asiamiehen tapaamista ei sidottu myöskään siihen, että asiamiehellä pitäisi olla tuomioistuimen määräys toimia kyseisen tutkintavangin puolustajana. Vankilan tehtäviin kuuluu selvittää tapaa-
jan henkilöllisyys ja sen tiedossa on tutkintavangille asetetut yhteydenpitorajoitukset. Edellä todetun perusteella en näe perustetta siihen, miksi jokaiselta avustajalta on pyydetty avustajamääräys.

Tutkintavangilla voi olla rikosasiassa kolmenlaisia avustajia. Käräjäoikeuden oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain nojalla määräämiä puolustajia, oikeusaputoimiston oikeusapulain nojalla määräämiä avustajia tai avustajia, joita kukaan ei ole määrännyt, vaan joiden kanssa tutkintavanki on omatoimisesti solminut toimeksiannon. Vankilan ohje lienee itse asiassa tarkoittanut ennen muuta puolustajia, koska vain heillä voi olla käräjäoikeuden määräys tehtävään. Kysymys ei silloin kuitenkaan ole ”avustajamääräyksestä” vaan ”puolustajamääräyksestä”.

Asiassa on jäänyt osittain epäselväksi, mitä avustajamääräyksen pyytamisellä on käytännössä tarkoitettu ja miten sitä on vankilassa tulkittu. Saadusta selvityksestä ei yksiselitteisesti ilmene, onko avustajamääräyksen toimittaminen ollut myös edellytys tapaamisten järjestämiselle. Mikäli näin on ollut, on kyse tällöin jo paljon vakavammasta virheestä.

Edellä todetun perusteella katson vankilan toimineen virheellisesti pyytäessään avustajamääräyksen jokaiselta tapaamiseen saapuneelta

avustajalta. Vankilan toimintatapa asiassa on ollut täysin poikkeuksellinen. Toiminnan moitittavuutta lisää se, että vankila on ottanut uudelleen käyttöön kyseisen toimintatavan vastoin aikaisemmissa nimenomaisissa kannanotoissa todettua.

Olen erääseen Oulun vankilaa koskeneeseen kanteluun 2.4.2020 antamassani vastauksessa (EOAK/4748/2019) ottanut kantaa siihen, kuuluuko vankilan kieltäytyä päästämästä oikeudenkäyntiavustajaa tapaamaan muita vankeja kuin asiakkaitaan. En pitänyt tällaista vankilalle kuuluvana toimintana. Perustelin kantaani seuraavasti.

Oikeudenkäyntiavustajan toimen harjoittamisessa luottamussuhteella on erityinen merkitys ja luottamussuhteen varjeleminen on ollut lähtökohdana myös asianajajan ammatillisten velvollisuuksien määrittämisessä. Asianajajia sitovat tapaohjeet turvaavat asiakkaan luottamusta asianajajaansa. Asianajajan tai muun oikeudenkäyntiavustajan ja hänen päämiehensä välisen suhteen luottamuksellisuus on myös keskeinen oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin elementti.

Edellä todetun johdosta apulaisoikeusasiamies ei pitänyt asianmukaisena, että vankilaviranomaiset pyrkisivät asianajajan tai muun oikeudenkäyntiavustajan ja hänen päämiehensä toimeksiantosuhteen olemassaoloa, laatua tai laajuutta koskevilla tarkastuksilla ilman erityistä tapauskohtaista syytä nykyistä tarkemmin kontrolloimaan vankien ja heidän avustajiensa tapaamisia. On lisäksi huomattava, että vangit voivat tavata asianajajia ja muita avustajia myös tavanomaisina vieraina tarpeellisen valvonnan alaisena ilman liityntää toimeksiannon hoitamiseen.

Vastaavasti katson, että Vantaan vankilan toimintaa avustajamääräyksien pyytämässä ei voida perustella sillä, että joku avustaja yrittää houkutellessaan itselleen muiden avustajien asiakkaita.

Saadusta selvityksestä ilmenee, että vankila on jälleen 1.10.2020 muuttanut ohjeistustaan siten, että avustajamääräystä ei enää pyydetä jokaiselta avustajalta, vaan se pyydetään ainoastaan niiden tutkintavankien tapaamisen kohdalla, joilla on oikeuden määräämät yhteydenpitorajoitukset ja joille tuomioistuin on määrännyt avustajan. Arvioin menettelyä näiltä osin seuraavassa jaksossa 3.2.

Totean vielä selvydeksi, että tutkintavankeuslain mukaan asiamiehen tapaamisesta päätettäessä päätösvaltaa asiassa käyttää toiminnoista tai turvallisuudesta vastaava virkamies (apulaisjohtaja) tai valvonnan esimiestehtävissä toimiva virkamies (rikosseuraamusesimies). Tämä tarkoittaa sitä, että tutkintavangin ja hänen asiamiehensä tapaamista ei voida muutenkaan kategorisesti evätä vankilan antaman yleisen ohjeistuksen tai määräyksen perusteella, vaan päätösvaltaisen virkamiehen täytyy tehdä tapauskohtainen päätös tapaamisen epäämisestä.

3.2 Avustajamääräys yhteydenpitorajoitusten kohteena olevan tutkintavangin tapaamisen edellytyksenä

Asiayhteydessä on nähdäkseni tarvetta tarkastella yleisemminkin kysymystä siitä, koskeeko tutkintavangin oikeus luottamukselliseen avustajatapaamiseen yleisesti ottaen kaikkia oikeudenkäyntiavustajia tai -asiamiehiä, vai vain sitä, joka avustaa häntä juuri siinä rikosasiassa, jonka johdosta tutkintavankeus on määrätty, vai vain sitä, jonka tuomioistuin on yksilöinyt mahdollisessa yhteydenpidon rajoittamisesta koskevassa päätöksessä. Oikeustila ei näissä suhteissa näytä aivan selvältä.

3.2.1 Oikeusohjeita

Pakkokeinolain 4 luvun 1 §:ssä säädetään yhteydenpidon rajoittamisen edellytyksistä.

Esitutinnan ollessa kesken voidaan rajoittaa kiinni otetun, pidätetyn ja tutkintavangin yhteydenpitoa muuhun henkilöön, jos on syytä epäillä, että yhteydenpito vaarantaa kiinniottamisen, pidättämisen tai tutkintavankeuden tarkoituksen. Yhteydenpitoa voidaan rajoittaa myös syyteharkinnan ja oikeudenkäynnin ollessa kesken, jos on perusteltua syytä epäillä, että yhteydenpito vakavasti vaarantaa tutkintavankeuden tarkoituksen.

Yhteydenpitoa tutkintavankeuslain (768/2005) 8 luvun 4 §:ssä tarkoitetun asiamiehen kanssa ei saa rajoittaa. Yhteydenpitoa lähiomaisen tai muun läheisen kanssa ja yhteydenpitoa tutkintavankeuslain 9 luvun 12 §:ssä tarkoitetun edustuston kanssa voidaan rajoittaa ainoastaan rikoksen selvittämiseen liittyvistä erityisen painavista syistä. Yhteydenpitoa lähiomaiseen saadaan rajoittaa vain siinä määrin kuin se on välttämätöntä kiinniottamisen, pidättämisen tai tutkintavankeuden tarkoituksen toteuttamiseksi.

Pakkokeinolain 4 luvun 2 §:ssä säädetään yhteydenpidon rajoittamisen sisällöstä.

Yhteydenpitorajoitus voi sisältää rajoituksia kirjeenvaihtoon, puhelimen käyttöön, tapaamisiin tai muihin yhteyksiin säilyttämistilan tai vankilan ulkopuolelle taikka yhdessäoloon tietyn kiinni otetun, pidätetyn tai tutkintavangin kanssa. Yhteydenpitoa ei saa rajoittaa enempää eikä pitempään kuin on välttämätöntä.

Kirjeiden tarkastamisesta ja lukemisesta säädetään tutkintavankeuslain 8 luvussa ja poliisin säilyttämien henkilöiden kohtelusta annetun lain 6 luvussa sekä kirjeiden takavarikoimisesta tämän lain 7 luvussa.

Pakkokeinolain 4 luvun 4 §:n 1 ja 2 momentissa säädetään yhteydenpidon rajoittamisesta päättämisestä seuraavaa.

Yhteydenpidon rajoittamisesta kiinniottamisen ja pidättämisen aikana päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Tutkintavankeuteen liittyvästä yhteydenpidon rajoittamisesta ja sen voimassaolon jatkamisesta päättää pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tai vankilan johtajan esityksestä vangitsemisesta päättävä

tuomioistuimien. Yhteydenpidon rajoittamisesta voi ennen tuomioistuimen ratkaisua väliaikaisesti päättää pidättämiseen oikeutetun virkamiehen esityksestä vankilan johtaja tai, jos tutkintavanki on sijoitettu poliisin säilytystilaan, pidättämiseen oikeutettu virkamies.

Edellä 1 momentissa tarkoitetun yhteydenpidon rajoittamisesta päättävän tai sen esittämiseen oikeutetun virkamiehen on päätettävä yhteydenpidon rajoituksen poistamisesta, jos rajoituksen edellytyksiä ei enää ole.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 1 §:ssä säädetään puolustajan määräämisestä pyynnöstä ja viran puolesta seuraavaa. – Voidaan todeta, että viran puolesta tutkintavangille ei ole aina pakko määrätä puolustajaa.

Rikoksesta epäillyllä on oikeus itse huolehtia puolustuksestaan esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä.

Epäillyn pyynnöstä hänelle on määrättävä puolustaja, jos:

- 1) häntä epäillään tai hänelle vaaditaan rangaistusta rikoksesta, josta ei ole säädetty lievempää rangaistusta kuin neljä kuukautta vankeutta, tai tällaisen rikoksen yrityksestä tai osallisuudesta siihen; tai
- 2) hän on pidätettynä tai vangittuna.

Epäillylle on määrättävä puolustaja viran puolesta, kun:

- 1) epäilty ei kykene puolustamaan itseään;
- 2) epäilty, jolla ei ole puolustajaa, on alle 18-vuotias, jollei ole ilmeistä, ettei hän tarvitse puolustajaa;
- 3) epäillyn valitsema puolustaja ei täytä puolustajalle asetettavia vaatimuksia tai kykene asianmukaisesti puolustamaan epäiltyä; tai
- 4) siihen on muu erityinen syy.

Puolustajaksi määrättävissä olevista henkilöistä säädetään oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 2 §:n 1 ja 2 momentissa seuraavaa.

Puolustajaksi ja asianomistajan oikeudenkäyntiavustajaksi on 1 ja 1 a §:n nojalla määrättävä julkinen oikeusavustaja tai asianajaja. Jos sopivaa julkista oikeusavustajaa tai asianajajaa ei ole tiedossa tai siihen on muu erityinen syy, puolustajaksi tai oikeudenkäyntiavustajaksi voidaan määrätä luvan saaneista oikeudenkäyntiavustajista annetussa laissa (715/2011) tarkoitettu luvan saanut oikeudenkäyntiavustaja. Puolustajaksi tai oikeudenkäyntiavustajaksi määrättävälle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi tehtävään määräämisestä.

Milloin epäilty tai asianomistaja on itse ehdottanut puolustajakseen tai oikeudenkäyntiavustajakseen kelpoisuusvaatimukset täyttävän henkilön, tämä on määrättävä, jolleivät erityiset syyt toisin vaadi.

3.2.2 Saatu selvitys

Vankila on siis antanut 1.10.2020 avustajille osoitetun apulaisjohtajan allekirjoittaman uuden määräyksen, jossa todetaan mm. seuraavaa.

Vantaan vankila pyytää 1.10.2020 lähtien jokaiselta avustajalta tuomioistuimen kirjoittaman avustajamääräyksen niiden vankien osalta, joilla on oikeuden määräämät yhteydenpitorajoitukset ja oikeuden määrittämä avustaja.

Yhteydenpitorajoitusten päätyttyä vangilla on mahdollisuus ilmoittaa haluamansa avustaja vankilan henkilökunnalle.

Mikäli avustaja esittää, että vanki on halunnut vaihtaa avustajaa ja hän on ollut uuteen avustajaan yhteydessä, tarkistamme asian ja uuden avustajan nimen vangilta ennen tapaamista.

Pääkaupunkiseudun oikeudet kirjoittavat pakkokeino-oikeudenkäynnissä avustajamääräyksen automaattisesti.

Tämä käytäntö on jouduttu ottamaan takaisin johtuen avustajien keskuudessa tapahtuneista väärinkäytöksistä. Tällä turvaamme vankien ja avustajien oikeusturvan sekä tutkintavankeuden tarkoituksen turvaamisen.

Vankilan johtajan selvityksen mukaan vankilan on muuttanut ohjeistusta avustajille, jottei se aiheuta turhaa vaivaa avustajille sekä takaa vangin mahdollisuuden asialliseen ja oikeudenmukaiseen puolustukseen. Uudessa ohjeessa pyydetään avustajamääräys vain niiden vankien osalta, joilla on voimassa olevat oikeuden määrittämät yhteydenpitorajoitukset.

3.2.3 Kannanotto

Yhteydenpidon rajoittamisesta edellytyksistä säädetään pakkokeinolain 4 luvun 1 §:ssä ja pykälän 2 momentissa on erityissäännös koskien tutkintavangin ja hänen asiamiehensä välisestä yhteydenpitoa. Sen mukaan tutkintavangin yhteydenpitoa tutkintavankeuslain 8 luvun 4 §:ssä tarkoitetun asiamiehen kanssa ei saa rajoittaa. Säännös on sanamuodoltaan yksinkertainen ja selkeä. Säännöksen tulkinta onkin täysin selvä siltä osin, kun asiamiehessä kyse on tuomioistuimen rikosasiassa määräämästä tutkintavangin puolustajasta tai avustajasta. Tulkinanvaraisemmaksi on käytännössä ilmennyt se, koskeeko yhteydenpidon rajoittamisen kielto ehdottomasti myös kaikkia muita tutkintavangin asiamiehiä ja avustajia.

Pakkokeinolain esitöissä ei ole tarkemmin otettu kantaa siihen, keitä tutkintavankeuslain 8 luvun 4 §:ssä tarkoitetulla asiamiehellä on säännöksessä tarkoitettu ja onko ollut tarkoitus jollain tavalla rajoittaa sen laajuutta. Pakkokeinolain 4 luvun 1 §:n 2 momentin esitöissä (HE 222/2010 vp. s. 80 ja 260 sekä HE 233/2005 vp. s. 234) on toistettu ainoastaan itse säännöksessä todettu, että siinä säädetään kielto

rajoittaa yhteydenpitoa asiamiehen kanssa ja että yhteydenpitoa ei saa rajoittaa tutkintavangin 8 luvun 4 §:ssä tarkoitetun asiamiehen kanssa.

Lain esitöissä ei ole myöskään viitattu oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain puolustajan ja avustajan määräämistä koskeviin säännöksiin. Lain esitöissä ei siten ilmene myöskään sellaista, jonka perusteella yhteydenpidon rajoittamisen kieltö kohdistuisi pelkästään sellaiseen tutkintavankeuslain 8 luvun 4 §:n mukaiseen asiamieheen, jonka tuomioistuin on määrännyt tutkintavangin puolustajaksi tai avustajaksi.

Pakkokeinolain yhteydenpidon rajoittamista koskevat säännökset valmisteltiin samassa yhteydessä vankeuslain ja tutkintavankeuslain kanssa ns. vankeuslakipaketin yhteydessä (HE 263/2004 vp). Tutkintavankeuslain asiamiehen tapaamista ja muuta yhteydenpitoa asiamiehen kanssa koskevat säännökset ja pakkokeinolain asiamiehen yhteydenpidon rajoittamista koskevat säännökset ovatkin sanamuodoltaan varsin samansisältöiset. Tutkintavankeuslain mukaan tutkintavangilla on oikeus tavata tutkintavankeuslain 8 luvun 4 §:ssä tarkoitettu asiamies, kun taas pakkokeinolain mukaan yhteydenpitoa tutkintavankeuslain 8 luvun 4 §:ssä tarkoitetun asiamiehen kanssa ei saa rajoittaa. Tältä kannalta vaikuttaisi perustellulta, että säännöksiä lähtökohtaisesti tulkittaisiin myös mahdollisimman samalla tavalla.

Oikeuskirjallisuudessa asiaa on käsitellyt Markku Fredman seuraavasti kirjassaan Rikosasianajajan käsikirja (2013, s. 479).

”Yhteydenpitoa avustajan kanssa ei saa rajoittaa. PKL:ssa viitataan tältä osin avustajan määrittelyyn osalta TVL 8:4:n säännöksen, jossa on kyse vangin asianajajasta tai muusta OK 15:2:n 1 tai 5 momentissa mainitusta oikeudenkäyntiasiamiehestä tai -avustajasta. Yhteydenpidon rajoittamisen kieltö koskee siis myös muita asianajajia ja oikeudenkäyntiasiamiehiä kuin sitä, joka hoitaa juuri kyseistä rikosasiaa. Tutkintavangilla on siis aina oikeus olla rajoittamatta yhteydessä myös riita-asiaa hoitavaan asiamieheensä sekä vaikkapa taloudellisia asioita hoitavaan asianajajaan.”

Oikeusasiamies Jääskeläinen on päätöksessään ([Dnro 2414/4/13](#)) käsitellyt vankeusvangille Virosta lähetetyn, asiamiestoimintaa harjoittavan ja väitetysti suomalaisen lupalakimiehen postin avaamista vankilassa. Päätöksessä Jääskeläinen totesi seuraavaa.

”Käsitykseni mukaan vankilassa ei voida mennä asiamieskirjeenvaihdon tunnistamisessa pidemmälle kuin lähettäjätahon identifiointiin. Tarkoitan sitä, että vankilan ei pidä lähteä arvioimaan sitä, onko kyse nimenomaan vireillä olevaan oikeusprosessiin liittyvästä asiamiehen ja päämiehen välisestä kirjeestä, vai muunlaisesta, esimerkiksi yleiseen oikeudelliseen neuvontaan liittyvästä kirjeestä. Edelleen, vaikka rikosoikeudenkäyntimenettelyissä asianajajan vaitiolo velvollisuuden alan on katsottu olevan suppeampi kuin asianajajan hyvään asianajajatapaan perustuva vaitiolo velvollisuus (ks. myös julkaisu Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 65/2012, Vertailua eräistä todistus oikeudellisista

kysymyksistä Suomessa, Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa, s. 31–33), ei vankilassa kirjeenvaihdon tarkastamisessa voida käsitkseni mukaan antaa merkitystä tällaisille rajanvedoille asianajosalaisuuden suojelutarpeista ja -objekteista eri yhteyksissä. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on (muun muassa Campbell v. Yhdistynyt kuningaskunta, 25.3.1992) katsonut, ettei avustajakirjeenvaihtoa ole perusteltua luokitella eri ryhmiin kirjeenvaihdon suojan kannalta.”

Kanteluun liittyvässä Helsingin käräjäoikeuden päätöksessä 15.1.2020 (PK20/310) todettiin puolustajan määräämisen lisäksi yhteydenpidon rajoittamisesta mm. seuraavaa.

Määrätään, että [vangittu] ei saa olla muiden tutkintavankien kanssa yhteydessä, eikä hän saa pitää yhteyttä vankilan ulkopuolella oleviin henkilöihin, koska yhteydenpito voi vaarantaa tutkintavankeuden tarkoituksen.

Koska käsillä on hakijan ilmoittamin perustein pakkokeinolain 4 luvun 1 §:ssä tarkoitetut rikoksen selvittämiseen liittyvät erityisen painavat syyt, yhteydenpito lähimaisiin ja muihin läheisiin saadaan rajoittaa. Yhteydenpito lähimaisiin tai muihin läheisiin sallitaan vain valvottuna.

Lisäksi [vangitun] lähettämät ja häneltä tulevat kirjeet ja muut postilähetykset saadaan tarvittaessa pysäyttää sekä hänen puhelimen käyttöönsä rajoittaa siten, että hän saa soittaa vain tutkinnanjohtajan/tutkijan avulla.

Päätöksessä ei ollut yhteydenpitorajoitusten kohdalla erikseen määrätty mitään asiamiesten tapaamisen osalta. Käräjäoikeus totesi kuitenkin myöhemmin puolustajan vaihtamista koskevassa päätöksessä 28.2.2020, että asiassa on jäänyt epäselväksi, kuinka hakija on päässyt Vantaan vankilaan tapaamaan tutkintavankeudessa olevaa vangittua, koska päätöksen mukaan vangittu on saanut ja saa edelleen tavata vain puolustajaksi määrättyä asianajajaansa ja että yhteydenpito kaikkiin vankilan ulkopuolisiin henkilöihin on ollut ja on edelleen kiellettyä. Käräjäoikeuden päätöksessä on siten lähdetty siitä, että edellä mainitun päätöksen perusteella vangitun olisi pitänyt saada tavata ainoastaan hänelle määrättyä puolustajaa.

Olen päätöksessäni 27.8.2018 (EOAK/79/2018) ottanut kantaa tapaukseen, jossa poliisivankilaan sijoitetun tutkintavangin ei ollut annettu olla yhteydessä latvialaiseen asianajajaan. Tapauksessa tutkinnanjohtaja ei ollut suostunut pyyntöön kantelijalle annettavasta luvasta olla yhteydessä latvialaiseen asianajajaansa vaan oli ohjannut kantelijan puolustajaa kantelemaan asiasta. Hän olikin kannellut yhteydenpitorajoitukset sisältävästä Satakunnan käräjäoikeuden päätöksestä Vaasan hovioikeuteen, joka totesi yhteydenpitorajoitusten osalta seuraavaa.

Käräjäoikeus on antaessaan määräyksiä yhteydenpidon rajoittamisesta todennut, että [kantelija] saa olla yhteydessä puolustajaansa sekä maansa suurlähetystöön. Kysymys [kantelijan]

oikeudesta olla yhteydessä häntä luovuttamisasiassa Latviassa avustaneeseen avustajaan ei näyttäisi olleen käräjäoikeudessa erikseen esillä eikä käräjäoikeus ole siitä erikseen lausunut.

...

[Kantelija] on tuonut kantelukirjelmässään esiin, että hänellä on toimeksiantosuhde latvialaiseen asianajaja [nimi poistettu], joka on avustanut häntä myös luovutusasiassa. Perusteita rajoittaa [kantelijan] yhteydenpitoa mainittuun asianajajaan ei ole, vaikka hän ei avustakaan [kantelijaa] Suomessa käsiteltävässä rikosasiassa ja vaikka [kantelijalle] on määrätty asiaan toinen asianajaja puolustajaksi.

Käsitykseni mukaan molemmat edellä mainitut toimintatavat ovat käytössä tuomioistuimen määrätessä yhdenpidon rajoittamisesta. Kyse on siis toisistaan poikkeavista tulkinnoista. Edellä mainituista tapauksissa ensimmäisessä käräjäoikeus oli siis katsonut, että tutkintavangin yhteydenpitoa oli rajoitettu muihin asiamiehiin kuin hänelle määrättyyn puolustajaan ja jälkimmäisessä tapauksessa poliisi oli tulkinnut samalla tavalla käräjäoikeuden päätöstä saada olla yhteydessä puolustajaansa ja maansa suurlähetystöön. Jälkimmäisen tapauksen yhteydessä katsoin, että mikäli tutkinnanjohtajalla on ollut tiedossaan ne seikat, joihin hovioikeuden ratkaisu perustui, olisi ollut perusteltua sallia kantelijan olla yhteydessä latvialaiseen asianajajaansa, joka oli avustanut häntä luovutusasiassa. Tässä toimintatavassa yhteydenpitorajoitusten kohteena oleva tutkintavanki saa siis olla yhteydessä rikosasian puolustajaan tai avustajaan, mutta saadakseen olla yhteydessä muihin asiamiehiin hän tarvitsee siihen erikseen luvan tutkinnanjohtajalta tai tuomioistuimelta.

Käsitykseni mukaan viimeksi mainittua on pidettävä supistavana tulkintana pakkokeinolain sanamuodosta, jonka mukaan yhteydenpitoa tutkintavankeuslain 8 luvun 4 §:ssä tarkoitetun asiamiehen kanssa ei saa rajoittaa. Tutkintavankeuslain mainituissa säännöksessä viitataan yleisesti oikeudenkäymiskaaren säännökseen oikeudenkäyntiavustajista ja -asiamiehistä, jossa säädetään vain yleisellä tasolla avustajan kelpoisuudesta. Oikeudenkäymiskaaren säännöksessä ei tehdä nyt puheena olevaa erottelua siinä, onko kyse juuri tutkintavangin asiaa hoitavasta vai joitain muuta asiaa hoitavasta oikeudenkäyntiasiamiehestä tai -avustajasta.

Sivuhuomiona tässä yhteydessä totean, että pakkokeinolaissa ei viitata hallintolainkäyttöä koskevaan sääntelyyn oikeudenkäyntiavustajan ja -asiamiehen kelpoisuudesta. Asiassa onkin olennainen ero, koska hallintolainkäytössä avustajana voivat toimia myös maallikot (laki oikeudenkäynnistä hallintoasioissa 30 § 1 mom.). Tältä osin viitataan apulaisoikeusasiamies Pajuojaan kannanottoon (dnro [1641/4/13](#)), jonka mukaan "... se, että hallintolainkäytössä asiamiehenä voi toimia myös maallikko, ei voi vankilassa johtaa siihen tai edellyttää sitä, että asianajajasalaisuuden mukanaan tuoma suoja laajenisi pelkän (asiamies)väitteen johdosta kehen tahansa. Lainkäyttöjärjestelmien erilaisuudesta johtuen asianajosalaisuutta hallintolainkäytössä ei nykyisellään voidakaan suojata vankilaympäristössä yhtä pitkälle kuin yleisen lainkäytön

puolella”. Johdonmukainen seuraus tulkinnasta olisi se, että hallintolainkäyttöasiassa tutkintavankia avustava henkilö, ainakaan maallikko, ei kuuluisi suojattuun henkilöpiiriin tutkintavangin tapaa-
mistilanteissa. Vielä on todettava, että vankeuslain 20 luvun mukaiset valitusasiat, esimerkiksi valitus vankilan kurinpitopäätöksestä, käsitellään nimenomaan hallintolainkäytön järjestyksessä hallinto-oikeuksissa, joten huomio päämies-avustaja -suhteen luottamuksellisuuden turvaamisesta ei ole vain teoreettinen.

Tuomioistuimet päättävät pakkokeinolain mukaisten yhteydenpidon rajoitusten määräämisestä. Oikeusasiamies ei voi puuttua riippumattomien tuomioistuinten ratkaisuihin ja viime kädessä tuomioistuimet päättävät yhteydenpidonrajoituksista kussakin yksittäistapauksessa. Käräjäoikeuden määräämien yhteydenpidon rajoitusten lainmukaisuudesta voidaan kannella hovioikeuteen ja viime kädessä asiasta päättää korkein oikeus.

Vankilan on noudatettava tutkintavankeuslain säännöksiä tapaamisia järjestäessään, mutta sen on otettava huomioon myös tuomioistuimen määräämät yhteydenpitörajoitukset. Vankila ei päätä yhteydenpitörajoituksista vaan sen tehtävänä on tuomioistuimen määräämien yhteydenpitörajoitusten toimeenpano.

Kantelijan tapauksessa Vantaan vankila on toiminut siten kuin Helsingin käräjäoikeus on päätöksessään ilmoittanut tarkoittaneensa määrätessään yhteydenpitörajoituksen kyseiselle tutkintavangille. Katson, että tämän johdosta Vantaan vankilan toimintaan kohdistettu arvostelu ei tältä osin anna minulle aihetta enempään.

Sääntelyn selkeyden kannalta pidän tilannetta kuitenkin ongelmallisena. Kuten totesin, pakkokeinolain säännös yhteydenpidon rajoittamisen edellytyksistä tutkintavangin ja hänen asiamiehensä välillä on sanamuodoltaan yksiselitteinen ja ehdoton, eikä siinä ole annettu mahdollisuutta rajoittaa tutkintavangin yhteydenpitoa tutkintavankeuslain 8 luvun 4 §:ssä tarkoitetun asiamiehen kanssa. Kyseisestä säännöksestä tai lain esitöissä ei ole tullut ilmi sellaista, että säännös koskisi ainoastaan rikosasian puolustajaa tai avustajaa. Käsitelmäni mukaan vaikuttaa siltä, että säännöksen sanamuoto ja sen tulkintakäytäntö eivät kohtaisi asiassa tosiaan.

Tutkintavangin ja hänen asiamiehensä yhteydenpidossa ja sen luottamuksellisuuden on kyse merkittävästä asiasta perustuslaissa turvatun oikeusturvan ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin kannalta, eikä sitä koskevissa säännöksissä ja niiden soveltamisessa saisi olla epäselvyyksiä. Säännösten selvyys on myös tärkeää, jotta vankiloissa tiedetään, miten niiden tulee toimia tutkintavankien ja heidän asiamiestensä tapaamisia ja muuta yhteydenpitoa järjestäessään. Tuomioistuinten yhteydenpidon rajoittamisesta antamien määräysten tulisi olla sisällöltään sillä tavalla yksiselitteisiä, että vankiloilla ei ole epäselvyyksiä niiden soveltamisessa. Säännösten selvyys on tärkeää myös tutkintavankeuden tarkoituksen turvaamisen kannalta.

Käsitykseni mukaan asiassa on tarve pakkokeinolain asiamiehen yhteydenpidon rajoittamista koskevan säännöksen selventämiseen. Käsittelemme asiaa vielä jäljempänä kohdassa 3.4.

Vankilan toiminnan osalta totean asiassa vielä seuraavaa.

Käsitykseni mukaan vankilan toimivallassa on sinällään antaa erilaista ohjeistusta vangin ja asiamiehen tapaamisen käytännön järjestelyihin. Edellä katsoin, että vankila oli toiminut virheellisesti pyytäänsä avustajamääräyksen jokaiselta tapaamiseen saapuneelta avustajalta. En näe syytä tai perustetta myöskään siihen, miksi vankila edelleen pyytää jokaiselta tuomioistuimen määräämältä puolustajalta puolustajamääräyksen niiden vankien osalta, jolle on määrätty yhteydenpitorajoitukset. Käsitykseni mukaan puolustajaa ei voitaisi kuitenkaan olla päästämättä tapaamaan vankia vain sillä perusteella, että hänellä ei ole mukanaan puolustajamääräystä, koska kyseiset tiedot voidaan tarkastaa tuomioistuimen vankilaan toimittamista tutkintavankeuden toimenpanokirjoista. Käsitykseni mukaan tämän kaltaisessa ohjeistuksessa on myös se vaara, että vankilan henkilökunta voi tulkita sitä väärin ja estää perusteettomasti tutkintavangin ja avustajan välinen tapaaminen. Edellä todetun perusteella en näe perustetta myöskään 1.10.2020 voimaan tulleelle uudelle ohjeistukselle.

Totean vielä, että käsitykseni mukaan kyseisiä avustajille osoitettuja asiakirjoja ei olisi tullut myöskään nimetä määräykseksi, vaan ohjeeksi, kuten vankilan johtajakin on asiakirjaa kutsunut. Tutkintavankeuslain 9 luvun 17 §:n mukaan Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikkö voi antaa tarkempia määräyksiä tapaamisen järjestämisestä ja tutkintavankeuslain 10 luvun 1 §:n mukaan vankilan järjestyssäännössä voidaan antaa lakia ja sen nojalla annettuja määräyksiä tapaamisten järjestämisestä. Käsitykseni mukaan vankilalla ei ole toimivaltaa antaa määräyksiä kyseisestä asiasta.

3.3 Avustajan vaihtamisen vaikeutuminen

Vankilan johtajan mukaan asiamiehen vaihtotilanne on vankilalle haasteellinen niissä tapauksissa, joissa tutkintavangille on määritetty pakkokeinoistunnossa yhteydenpitorajoitukset ja hän saa olla yhteydessä vain tiettyihin henkilöihin sekä tiettyyn avustajaan. Jos tutkintavangilla ei ole yhteydenpitorajoituksia saa hän tavata eri avustajia omissa asioissaan.

Selvityksen mukaan on ymmärrettävää avustajan näkökulmasta, että hän ei pysty tekemään sopimusta avustamisesta, jos ei voi tavata mahdollista asiakasta. Yleisen käsityksen mukaan tämä vaatii kuitenkin ensin vangin yhteydenottoa uuteen avustajaan, jonka ei pitäisi olla mahdollista, jos yhteydenpitorajoitukset ovat määritetty laajoiksi. Pakkokeinoistunnossa määritellyn yhteydenpitorajoitusten päätyttyä vankilalla ei ole mitään tarvetta rajoittaa avustajien käyntejä vankien luona solmimassa asiasuhteita. Vanki voi vapaasti olla yhteydessä puhelimella, tavata ja vaihtaa avustajaansa tämän jälkeen.

Kuten kantelussa ja selvityksessäkin on todettu, pidän myös selvänä, että tutkintavangin käytännön mahdollisuuksiin vaihtaa puolustajaa tai avustajaa vaikuttaa se, millaiset mahdollisuudet hänellä on tavata määrätyn puolustajan tai avustajansa lisäksi myös muita tutkintavankeuslain 8 luvun 4 §:n mukaisia asiamiehiä. Käsitykseni mukaan tämä on yksi niistä asioista, joka olisi perusteltua ottaa huomioon arvioitaessa tutkintavangin ja hänen asiamiehensä tapaamista ja yhteydenpitoa koskevien säännöksen selventämisen tarpeita.

Käsitykseni mukaan vankilan avustajille osoitetussa määräyksessä uuden avustajan tapaamisesta avustajan vaihtamisen yhteydessä on mahdollista tulkita eri tavoin ja kantelijan tulkinta asiasta on sinällään perusteltua ja mahdollinen. Saadun selvityksen perusteella tämä ei ilmeisestikään ole ollut tarkoitus, koska selvityksen mukaan silloin kun tutkintavanki on tuomioistuimen määräyksen johdosta saanut olla yhteydessä vain tiettyyn avustajaan, hän ei ole voinut tavata muita avustajia. Ohjeella on ilmeisesti tarkoitettu avustajan vaihtamista vasta yhteydenpitorajoitusten päättymisen jälkeen, vaikka se siitä ei selvästi ilmene. Pitäisin perusteltuna, että ohjeistusta muutettaisiin. Pyydän huomioimaan myös sen, mitä olen todennut asiasta edellä kohdassa 3.1.3 ratkaisussa EOAK/4748/2019.

3.4 Pakkokeinolain 4 luvun 1 §:n 2 momentin asiamiehen yhteydenpitoa koskevan säännöksen selventäminen

Käsitykseni mukaan tällä hetkellä on epäselvää, miten pakkokeino-laissa olevaa kieltoa rajoittaa tutkintavangin ja hänen tutkintavankeuslain 8 luvun 4 §:ssä tarkoitetun asiamiehensä yhteydenpitoa on tulkittava. Käsitykseni mukaan kyseessä on asia, jonka tulkinnassa ei saisi olla tällaista epäselvyyttä. Pitäisin tärkeänä, että oikeusministeriössä otettaisiin kantaa siihen, miten säännöstä tulisi tulkita ja selvitetään tarve sääntelyn selventämiseen tai muuttamiseen.

Oikeusministeriö on asettanut 1.9.2020 työryhmän (OM058:00/2020) tarkastelemaan pakkokeinolain muutostarpeita ja valmistelemaan tarvittavat lainsäädäntömuutokset. Työryhmän toimikausi päättyy 31.12.2021. Pitäisin perusteltuna, että muutostarpeita arvioidessaan työryhmä huomioi myös tässä päätöksessä esittämäni huomiot asiamiehen yhteydenpitoa koskevaan säännökseen liittyvistä ongelmallisuksista ja epäselvyyksistä.

Olen aikaisemmin päätöksessäni ([EOAK/79/2018](#)) ottanut kantaa myös seikkoihin, joihin mielestäni tulisi kiinnittää huomiota säännösten selventämisestä pohdittaessa ja totesin seuraavaa.

Sanottu viittaa siihen, että puheena olevia säännöksiä säädettäessä ei ole ajateltu ainakaan kaikkia niitä tilanteita, joihin pakkokeinolain 4 luvun 1 §:n 2 momentin mukaisen kiellon 1. virkkeen voitaisiin kahden lakiviittauksen kautta ja oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n puhtaan sanamuodon mukaisen tulkinnan kautta katsoa ulottuvan.

Myöskään Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2013/48/E eli ns. avustajadirektiivi (liitteenä) – joka on myös pantu Suomessa kansallisesti täytäntöön (ks. HE 99/2016 vp) – ei käsitykseni mukaan yleisesti ratkaise nyt puheena olevaa kysymystä.

Itse katson ensinnäkin, että jos nyt puheena oleva kysymys herää, tulee selvittää, miksi ja missä asiassa asiamieheksi ilmoitettuun henkilöön on tarpeen saada yhteys. Ongelmana voinee joskus olla luotettavan tiedon saaminen. Selvää kuitenkin on, että tutkintavangin oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin muissaakaan prosesseissa kuin siinä, jossa hänet on vangittu, ei saa loukata. En myöskään näe, että olisi perusteita evätä yhteydenpito luovutusasiaa hoitaneeseen asianajajaan. Mainitun avustajadirektiivin 10 artiklan, joka koskee oikeutta käyttää avustajaa eurooppalaista pidätysmääräystä koskevissa menettelyissä, ajallista soveltamista ei ole rajattu, mikä tukee tulkintaa, että kantelijalla oli oikeus olla yhteydessä häntä luovutusasiassa avustaneeseen asianajajaan myös luovutuksen jälkeen. Kyse on juuri siitä rikosasiasta, josta hänet on vangittu ja luovutusprosessilla ja siinä tehdyillä päätöksillä voi olla vaikutusta hänen puolustukselleen kyseisessä rikosasiassa.

Lienee joskus mahdollista, että tutkinnanjohtaja voi ottaa kysymyksen mahdollisista muista asiamiehistä esille jo vangitsemisoikeudenkäynnissä, jolloin käräjäoikeus voi ottaa konkreettisesti kantaa, kuka on tutkintavankeuslain 8 luvun 4 §:n tarkoittama asiamies, johon yhteydenpitoa ei saa rajoittaa. Jos epäselvyys tulee esiin vasta vangitsemisoikeudenkäynnin jälkeen, on hovioikeuteen kantelumahdollisuuden lisäksi huomattava pakkokeinolain 4 luvun 5 §, jonka mukaan tutkintavanki voi saattaa pelkäänsä yhteydenpidon rajoittamista koskevan asian tuomioistuimen käsiteltäväksi, jolloin soveltuvin osin noudatetaan 3 luvun 15 §:n säännöksiä vangitsemiasian uudelleen käsittelystä. Tämä lienee kantelutietä nopeampi tapa saada asiaan tuomioistuimen ratkaisu.

Totean myös, että vetoamalla pakkokeinolain 4 luvun 1 luvun 2 §:n yhteydenpidon rajoittamisen kiellolla ei saa kiertää avustajan kelpoisuutta koskevaa esitutkintalain 11 luvun 3 §:n sääntelyä. Ääriesimerkkinä se, että tutkintavanki vaatisi saada pitää yhteyttä kanssaepäiltyyn väittäen tämän olevan hänen tutkintavankeuslain 8 luvun 4 §:n tarkoittama asiamiehensä (muussa asiassa).

4 TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.1.3 esittämäni käsityksen virheellisestä menettelystä pyytää tuomioistuimen avustajamääräys jokaiselta tapaamiseen tulevalta asiamiehiltä sekä samassa kohdassa esittämäni huomiot avustajille osoitetussa määräyksen muustakin sisällöstä Vantaan vankilan tietoon.

Saatan myös edellä kohdassa 3.2.3 esittämäni käsityksen avustajamääräysten pyytämisestä yhteydenpitorajoitusten kohteena olevan

tutkintavangin tapaamisen yhteydessä ja kohdassa 3.3 esittämäni huomion avustajille osoitetusta ohjeistuksesta avustajaa vaihdettaessa Vantaan vankilan tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni Vantaan vankilan johtajalle.

Saatan edellä kohdassa 3.2.3, 3.3 ja 3.4 esittämäni käsitykset pakkokeinolain 4 luvun 1 §:n 2 momentin asiamiehen tapaamista koskevan säännöksen tulkinnasta ilmenneistä epäselvyyksistä oikeusministeriön tietoon. Pyydän oikeusministeriötä ilmoittamaan 1.2.2022 mennessä, mihin toimenpiteisiin havaintoni ovat mahdollisesti antaneet aihetta.

Lähetän tämän päätöksen tiedoksi Rikosseuraamuslaitoksen keskuhallintoyksikölle ja Etelä-Suomen rikosseuraamusalueen aluekeskuskelle. Pyydän keskushallintoyksikköä saattamaan tämän päätöksen tiedoksi tutkintavankiloina toimiville vankiloille.

Lähetän tämän päätöksen tiedoksi myös Tuomioistuinvirastolle, Poliisihallitukselle ja Suomen Asianajajaliitolle.